

GÜNDEMDEKİ SANATÇI

Onat Kutlar (Alanya, 25 Ocak 1936 - İstanbul, 11 Ocak 1995) İlk ve orta öğrenimini Gaziantep'te tamamladı (1955). İÜ Hukuk Fakültesi'ne devam etti, eğitiminin son yılında mezun olmayı beklemeden felsefe eğitimi için Paris'e gitti. Arkadaşlarıyla birlikte *a* dergisini çıkardı (1956-60). İlk kitabı *İshak*'la 1960 Türk Dil Kurumu Öykü Ödülünü aldı. *Doğan Kardeş* dergisinde çalıştı (1963-65). Kurucuları arasında yer aldığı Türk Sinematek Derneği'ni (1965-76) ve *Yeni Sinema* dergisini (1967-70) yönetti. Ömer Kavur ile *Yusuף ile Kenan* (1979), Ali Özgentürk ile *Hazal* (1979), Erden Kıral ile *Hakkâri'de Bir Mevsim* (1982) filmlerinin senaryolarını yazdı. 1960'tan sonra aralıklarla *Meydan*, *Yeni Sinema*, *Milliyet Sanat*, *Papirüs*, *Hürriyet Gösteri* dergilerinde yazdığı sinema yazılarından bazılarını *Sinema Bir Şenliktir*'de topladı. Sinematek'teki çalışmalarından dolayı 1975 yılında Polonya'dan kültür nişanı, 1994 yılında da Fransa'dan Chevalier de l'ordre des Arts et des Lettres nişanı verildi. 30 Aralık 1994'te The Marmara otelinin pastanesine koyulan bombanın patlaması sonucu yaralanan Onat Kutlar, 11 Ocak 1995'te yaşamını yitirdi.

Yapıtları

Öykü: *İshak* (1959), *Karameke* (2009). **Şiir:** *Pera'lı Bir Aşk İçin Divan* (1981), *Unutulmuş Kent* (1986), *Unutulmuş Kent ve Çeviri Şiirler* (1999). **Deneme:** *Yeter ki Kararmasın* (1984), *Sinema Bir Şenliktir* (1985), *Bahar İsyancıdır* (1986), *Gündemdeki Sanatçı* (1995), *Gündemdeki Konu* (1995). **Senaryo:** *Senaryolar* (2014).

*Onat Kutlar'ın
YKY'deki kitapları:*

- Gündemdeki Sanatçı (1995)
Unutulmuş Kent ve Çeviri Şiirler (1999)
İshak (2009)
Karameke (2009)
Sinema Bir Şenliktir (2010)
Unutulmuş Kent (2010)
Bahar İsyanıcıdır (2011)
Yeter ki Kararmasın (2012)

ONAT KUTLAR

Gündemdeki Sanatçı

Deneme

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 491
Edebiyat - 87

Gündemdeki Sanaçı / Onat Kutlar

Yayına hazırlayan: **Sevin Okyay**

Kapak fotoğrafı: **Samih Rifat**

Kitap editörü: **Fahri Güllüoğlu**

Kapak tasarımı: **Nahide Dikel**

Kitap tasarımı: **Mehmet Ulusel**

Grafik uygulama: **Gülçin Erol Kemahhoğlu**

Baskı: Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan Sanayi Sitesi, Birlik Caddesi, No: 26, Acar Binası
34524, Haramidere - Beylikdüzü / İstanbul
Tel: (0 212) 422 18 34 Faks: (0 212) 422 18 04
www.acarbasim.com
Sertifika No: 11957

1. baskı: YKY, İstanbul, Haziran 1995
 2. baskı: İş Kültür Yayınları, 2005
- YKY'de 2. baskı: İstanbul, Şubat 2016
ISBN 978-975-363-240-1

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2016
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İÇİNDEKİLER

Önsöz • 9

- Büyücüye Şapka • 13
Fethi Ağa • 17
Anayurdu Çocukluğudur • 21
“Tamburi Necdet Bey Tarafından!” • 25
Turhan Çizgisi • 29
Geçmişini Yeniden Doğurmak • 33
Gerçek Hayal Dersleri • 37
Grafiğe Düşkün Bir Prens • 41
“Uzakta Piyano Sesleri” • 47
Neşeli Günler’in Maria’sı • 53
“Ölü Erkek Kuşlar” • 59
Cambridge’den Bir Doğulu • 65
Ben de Kendimce bir Bedreddin’im • 71
Bir Güzellik Tutkusunun Peşinde • 77
Bir Fotoğraf Arkeoloğu • 83
Seçkin Bir ‘Vasıfsız İşçi’ • 89
Bir Uzun Mesafe Ressamı • 97
Bir Beyoğlu Kont’u • 103
“On Bentlik bir Şiir” • 109
Muhteşem Amberson • 113
“Chapeau! Duygu Sağıroğlu” • 119
Çınar Dallarının Mevsimlerini Boyuyor • 125
Karanlıkta Bir Pencere • 131
‘Ama O, Bir Mimar...’ • 137
Anavarza Kralı... • 143
“Bir ‘Öteki Tiyatro’cu” • 149
Yumruktaki Zarif Gül • 153

Çağdaş Marco Polo • 159
Bir Tiyatro İzleyicisi • 165
İcracı Değil Yaratıcı bir Müzisyen • 171
Bir Martı • 177
Dinle Neyden • 183
Bir Dönüş • 189
Düşünen bir Müzisyen... • 195
Komet Nereye Gidiyor? • 201
Bir “Grande Dame” • 209
Bir ‘Acemi’ Usta • 215
Bir Cumhuriyet Tarihçisi • 219
‘Jiroskop’ • 225
Mutluluğa Övgü • 233
Bir Senyör • 239
Erden’e Küçük bir Sinopsis • 245
“Kimse Yanmasın” • 251
Şerefe Orhan Ağabey!.. • 257
Abidin’in Düşündürdükleri • 265
Bir Düş Çizeri • 271
Bir Müzik Tutkusu • 279
Bir Görüntü Evrenine Yolculuk • 293
Güldiken • 299
Asma Soruyor • 305
Anneler Günü • 311
Kesmek Kaybetmektir • 319
Bir Kültür Yöneticisi • 325
Beyoğlu Ne Olacak? • 333
Kuzey’e Yolculuk • 337
Bir Sanatçının bir Fotoğraf Olarak Portresi • 343
Umbor Öldü... • 349
Defne • 355
Çamurla Düşünen Adam • 361

Sevgili Fhis
Sevgili Samih,

19 Aralık 94

İlişkifte "Gündemdeki Sanatçı" nun Mitos'a
dizilmiş disketini yolluyorum. Seninle konuşamadık
ama (Fhis), umarım bir esnivati yapıyorum,
yollamakta. Herhangi bir düşüncen varsa, bana berraa
bildir.

Bu kitapla ilgili bir kaç not :

- 1- 50 kütür portre 'nin yatan kişülge bi punto, le
250 sayfa tutması. 50 sayfa da fotografılar
tutarak. Demek ki yaklaşık 300 sayfa.
- 2- Kısra bi önsöz yatacağım. Sanırım 2-3 gün
içinde elimizde olur.
- 3- Adı berraa yeniden düşünülmesi. "Gündemdeki
Sanatçı" epvy duyulmuş olmasa bakımından iyi
Ama belli bir ket daha düşünülmesi.
- 4- Elinde dizilmiş kitabın printer 'dan alınmış
müsveddeleli var. Onlar üzereinde son bir
düzelti yapıyorum. Sana yollayacağım.

Gözleimlerden öperim.

Onat

Sanıyorum yirmi yıldır amatör olarak fotoğrafla uğraşıyorum. Siyah beyaz fotoğrafın banyo, baskı işlerini evde yaparım. Benim için fotoğraf asıl mesleğim olan tiyatronun yanında çok sevdiğim bir uğraştı; Ta ki sevgili Onat'ımın "Gündemdeki Sanatçı" yazıları başlayana kadar. Sanıyorum bir buçuk-iki yıl önce başladı bu portreleri yazmaya, birçok kişinin okumaya doyamadığı o eşsiz yazılarına. O sanatçıların fotoğraflarını da benim çekmemi önerdi.

Profesyonel bir iş olduğu için önce cesaret edemedim ama Onat'cığım beni cesaretlendirdi: "Filize* ben senin fotoğraflarını çok beğeniyorum, birlikte yapalım, seninle güzel bir ikili oluştururuz" dedi.

Sevgili Onat'cığımın en yüce yanlarından biri bu, karşısındaki kişiyi içtenlikle teşvik ederdi.

Çektiğim fotoğrafların Cumhuriyet'te yayınlanması böyle başladı. Benim için çok hoş, yepyeni bir heyecandı bu.

Pazar yazılarını genellikle cuma günleri yazardı. Bazen, Beyoğlu'ndaki bürosunda, Topkapı Sarayı'nı da içine alan güzel manzaralı odasında, bazen de mutfağımızda pişirdiği espresso kahvesini zevkle yudumlarken yazardı. Ben uyandığımda, her zaman gülen ve insana yaşama sevinci aşıl原因an o tatlı yüzüyle bana bakar, büyük bir keyifle ve alçakgönüllülükle, "Filize, gel oku bakalım yazımı beğenecek misin?" derdi.

Her zaman ilk okuru olmaktan büyük bir mutluluk duyduğum ve benim için hepsi ayrı birer küçük hikâye olan olağanüstü, benzersiz yazılarını zevkle okurdum. Yazmaktan duyduğu büyük keyif, ışıl ışıl parlayan gözlerinden belli olurdu. Ardından bu güzel yazılarla ilgili pazar keyfi yaşanırdu evimizde.

Onat, pazar günü de her günkü gibi erkenden kalkıp ben uyurken kapıdan gazeteyi alır yanıma gelirdi. "Filize, hâlâ kalkmamışsın, bak bu sefer senin fotoğraf benim yazıyı geçmiş!" derdi, keyifle gülerek, şakalaşırdık böyle.

* Siena'yla ilgili bir anıdan kalan isimim.

Yazık ki bir daha hiçbir zaman böyle güzel, neşeli pazarlar yaşayamayacağız artık. Hayatımızdaki o korkunç gün olmasaydı daha kimbilir ne eşsiz yazılarını okuyabilecektik. Son günlerde aramızda en çok konuşulan konu, yazıydı. Yeni yazacağı senaryodan ya da yeni yılda şimdiden belirlediği portre yazılarından bahsederken nasıl da mutluydu.

Ben de, okurları da ne çok şey yitirdik, ama geride güzelliklerle dolu anılar ve sonsuz, olgun bir sanat mirası bıraktığına inanıyor ve bununla avunmaya çalışıyorum.

Sevgili Onat'ım heyecanla beklediği iki kitabını da göremedi. Gündedeki Sanatçı ve Gündemdeki Konu Belki kitabın Önsöz'ünü o yazacaktı, ne yazık ki kalbimden ve beynimden hiçbir zaman çıkmayacak güzelliklerle dolu anılarımız kafamda dans ederken önsözünü ben yazdım.

Filiz Kutlar

Gündemdeki Sanatçı

Mehmet Uluşoy

Fotoğraf: Ara Güler

Büyücüye Şapka

Doğrusu çok ilginç bir durumdu. Büyük sahnenin bir köşesinde Genco, biraz ağlamaklı bir sesle Nâzım'ın "Vasiyet"ini okuyordu:

"Yoldaşlar, nasip olmazsa görmek o günü / Ölürsem Kurtuluş-
tan önce yani, / alıp götürün / Anadolu'da bir köy mezarlığına gö-
mün beni..."

Kulağımızda Ruhi Su'nun o bildik sesi.

Önümde ve arkamda orta yaşlı erkekler ve kadınlar oturuyordu. Kadınların gözleri yaşlı.

Kafam iyice karıştı. Daha o akşamüstü TV haberlerinde üç Slav devletinin ayrı bir birlik kurduklarını, Sovyetler Birliği'nin fiilen ortadan kalktığını işitmiştim. Nâzım ise bu şiiri 1953'te yazmıştı. Stalin'in öldüğü yıl. Kurtuluş derken neyi amaçladığı açıktı.

"Biraz *anachronique* bir mesaj olmuyor mu?"

"Hayır" dedi Mehmet Ulusoy, "öyle bir sözcük bir tek yerde geçi-
yor. Asıl olan, Nâzım'ın bugün bile geçerli insancıl mesajı."

Bu insancıl mesajı da tutarlı olarak kavramakta güçlük çekiyordum. Bir sevgi masalı olan "Sevda Bulut" öyküsüyle, Karadeniz'den Ankara'ya, Mustafa Kemal'e makineli tüfek taşırken azgın dalgalarla boğuşan Arhavili İsmail'in serüvenini bir türlü bağlayamıyordum birbirine.

"Mehmet" dedim. "1972'de ilk kez bu oyunu Paris'te sahneye koyduğunda da aynı metin miydi? Şiirler aynı şiirler mi?" "Hayır" dedi Mehmet Ulusoy. "Bazı değişiklikler yaptık. Ama temel aynı kaldı..."

Peki, şiirler kendi aralarında, ayrıca "Sevda Bulut" masalı da şiirlerle biraz kopuk kalmıyor mu?

"Hayır" dedi Mehmet Ulusoy. "Hepsini şairin kişiliği bağlıyor birbirine. Genco Erkal'ın, yani Nâzım'ın kişiliğinde bağlanıyor birbirine tüm öğeler. Nâzım'ın metninin kucaklayıcı niteliğini unutmamalım..."

Bu kez de metin, sahnede gürültülerle hareket eden kırka yakın –yoksa sevgili Zeynep'in de dediği gibi seksen mi?– bidona takıldı

kafam. O hareket, ses, renk, ışık cümbüşünde, Genco'nun artık neredeyse Nâzım'ın kendi sesi gibi dinlediğimiz sesinin ne söylediğine pek de dikkat edemiyordum. Şiir, bidonların, madeni maskların, bakır giysilerin ağırlığı altında ütüleniyordu.

Kafam biraz da Orhan Pamuk'un simgelerle ilgili yazısı yüzünden iyice karıştı. Bir açıklama bulabilmek için sordum:

“Peki o bidonlar? Bir şeyi simgeliyorlar mı? Yoksa sadece kendileri mi?”

“Hayır” dedi Mehmet Ulusoy. “Simge falan değil. Birer taşıyıcı o bidonlar. İzleyicinin hayalgücüne göre sürekli değişen bir sahne öğesi. Bazan dalga, bazan köprü, bazan duvar, bazan kule...”

Evet dedim ben de sevinçle: Hele o Deve Dikeni kafasına bir bidon geçirmiş iki ayaklı bir yaratık olarak görüldüğünde pek sevdim o bidonu. Nefis bir gag'dı.

Mehmet de ilk kez “Evet” diye yanıtladı beni. “Dikkat etmişsin: Yer yer *Chaplinesque* sahneler oluşturduk...” Sonra her zamanki alçakgönüllülüğü ile ekledi: “Tabii kendimi Chaplin'le kıyaslamıyorum. O anlayışta demek istedim...”

Bir çıkış yolu bulmuştum. Senaryo yazarlığından gelen bir alışkanlıkla filmi başa aldım. Bütün oyunu, tıpkı Deve Dikeni'nin anlaşılmaz sözleri gibi anlamadığım bir dilde yeniden izledim.

Ve birden bir ayın'ın, bir ritüel'in, bir ilkel tören'in içinde buldum kendimi. Bir bulut, bir diken, bir harami, bir duvar, bir düş, bir deniz, bir yelken, bir balık, bir ejder, bir rakkase, bir prenses, bir yılan oynatıcısı, bir yılan, bir bilge, bir kuş arasında geçen düşsel bir serüven. Eğer oyuna giderseniz –mutlaka gidin– benim gibi yapın. Nâzım ne diyor diye düşünmeyin, oyun ne demek istiyor diye düşünmeyin izlerken. Bırakın kendinizi o olağanüstü küçük kızın, Jülide'nin masalına. Devenin niçin tellal, pirenin niçin hama olduğunu hiç düşünmeden nasıl uyuyor ve tuhaf bir düş görüyorsanız öyle görün *Sevdalı Bulut*'u.

Eminim o zaman çok daha fazla tad alacaksınız.

Zaten neyi o kadar anlıyor ve kesin biliyoruz ki?

O “Vasiyet” şiirinden tam on yıl sonra ölümüne çok az kala Nâzım'ın yazdığı dizeleri hatırlamamak olanaksız:

“Çok mu geçti aradan az mı / bilmiyorum. / Yaptım mı bu yolculuğu / Yaptık gibi mi geliyor bana / bilmiyorum. / Eylüldü sabahtı

aklımda kaldığına göre / Aklımda kalan bir şey var mı? / Aklım mı uyduruyor bir şeyleri / Bilmiyorum...”

Tanıdığım Mehmet Ulusoy’un yaratıcı kişiliği her zaman etki-lemiştir beni. Bir keşifler, icatlar dünyasıdır onun tiyatro dünyası. Oyunlarının ne yazık ki pek azını görebildim. *Kafkas Tebeşir Dairesi*, *İhtiyar Adam ve Deniz*, *Ölü Canlar ve Sevdalı Bulut*. Ama Rabelais’den Aimee Cesaire’e, Marx’tan Nâzım’a kadar tüm yazarların metinlerini bir şölene çevirmeyi başardığından eminim.

Görsel bir tiyatro şölenu. Bir *spectacle*.

Ve herhalde en yanlış şey, onun oyunlarını *naive* bir duyarlık sahibi gibi, politik bir mesaj alıcısı gibi izlemektir. O zaman soruların arkası gelmez.

En iyisi, soruları kendimize sormak, büyücüye ise şapka çıkar-maktır.